

BURSA İL BAŞKANLIĞI

29 Mart 2009 Yerel Seçimler

Konu : *“Hukuk Devleti,
Anayasal Vatandaşlık Hakları”*

Prof. Dr. Mehmet GENÇ

9 Şubat 2009

Yer : CHP İl Başkanlığı Binası
Saat : 09.30 - 11.00

HUKUK DEVLETİ-VATANDAŞLIK HAKLARI VE BELEDİYELER

Hukuk Devleti

1. Hukuk Devletinin genel ve soyut olarak belirleyici özelliği;
  - a. Hukukun üstünlüğünü bütün unsurlarıyla toplumsal bir değer haline dönüştürmesi,
  - b. Gerekli yapıları tesis etmiş olmasıdır (yürürlükteki Anayasanın 7., 8. 9. md.'leri).
2. Hukukun üstünlüğünü sağlamada temel yöntem, yürürlükteki Anayasamızın yapılandığı gibi, güçler dağılımının, bir başka deyiş ile Yasama, Yürütme ve Yargı erkinin bağımsız güç organları olarak tesis edilmiş olması ve ilk iki organın her türlü eylem ve işleminin yargı denetimine tabi olmasının sağlanmasıdır. (Yürürlükteki Anayasanın 148. ve devamı md.'leri ile 125. md.'si).
3. Hukuk Devletinin bir başka karakteristik özelliği de;
  - a. Kanunlar önünde eşitliğin,
  - b. Bireysel hak ve özgürlüklerin,
  - c. Hak arama hakkının bütün unsurları ile uygulanabilir niteliğinin sağlanması
  - d. Hak ve özgürlük kısıtlamalarının, gerekli, ölçülü, süre sınırlı olması ve bunun sadece kanunla yapılabilmesidir.
4. Hukuk Devletinin ve hukukun üstünlüğünün en önemli güvencesi her türlü eylem ve işleme karşı yargı yolunun açık olmasıdır.
Yargı güvencesi ise;
  - a. Yargı bağımsızlığının (yürürlükteki Anayasanın 138. md.'si),
  - b. Yargıç ve Savcı bağımsızlığının (yürürlükteki Anayasanın 139. md.'si) her unsuruyla yaratılmış olmasına bağlıdır.
5. Kişi haklarının korunmasında da;
  - a. Adil, aleni ve makul sürede yargılanmanın mümkün kılınması

- b.Savunma hakkının sağlanması ve
c.Yargı kararlarının uygulanmasının gerekliliğidir.

Vatandaşlık Hakları

Hukuk devletinin bireysel haklar ve özgürlükler konusunda kodifikasyonu sağlanmış olan haklar, özgürlükler ve devlet olarak üstlendiği sorumluluklar çeşitli şekilde kataloglar halinde belirlenebilmektedir.

Örneğin :

1. İnsan Onuruna ilişkin haklar;

İnsan onuru,
Yaşama hakkı,
Kişinin dokunulmazlık hakları,
İşkence, insanlık dışı ve alçatıcı muamele ve caza yasağı,
Zorla çalıştırma yasağı, vb.

2. Özgürlükler konusunda;

Özgürlük ve güvenlik hakkı,
Özel yaşama ve aile Yaşamına saygı hakkı,
Kişisel bilgilerin korunması hakkı,
Evlenme ve aile kurma hakkı,
Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü,
Düşünceyi açıklama ve bilgi edinme hakkı,
Toplantı ve dernek kurma- üye olma özgürlüğü,
Bilim ve sanat özgürlüğü,
Eğitim hakkı,
Meslek özgürlüğü ve çalışma hakkı,
Mülkiyet hakkı, vb.

3. Eşitlik konusuna ilişkin;

Kanun önünde eşitlik,
Ayrımcılığın yasaklanması,
Kadın – erkek eşitliği,
Çocuk hakları,
Yaşlı İnsanların hakları,
Engelli insanların toplumsal yaşama katılma hakları gibi.

4. Dayanışma hakları;

Sendika hakkı,
Toplu sözleşme hakkı,
Grev ve lokavt hakkı,
İş bulma hizmetinden faydalanma hakkı,
Haksız işten çıkarılmadan korunma hakkı,
Adil ve makul çalışma koşulları,
Çocukların çalıştırma yasağı ve işyerinde gençlerin korunması,
Aile yaşımı hakkı,
Sosyal güvenlik ve sosyal yardım hakkı,
Sağlığın korunması,
Çevrenin korunması,
Tüketicinin korunması,
Sosyo- kültürel yaşama ilişkin edimlere ulaşma hakkı, vb. haklar.

5. Yurttaşlık hakları;

Seçme- seçilme hakkı
İyi yönetim hakkı,
Dilekçe verme hakkı,
Belgelere ulaşma hakkı gibi haklar.

6. Yargısal haklar;

Hak arama hakkı,
Adil, aleni ve makul sürede yargılanma hakkı,
Savunma hakkı,
Masumluk karinesi,

Suç ve ceza arasında oranlılık ve kanunilik ilkesi,

Aynı suçtan dolayı iki defa ceza kovuşturmasına veya cezalandırmaya tabi tutulmama hakkı gibi haklar. Bireyin hak ve özgürlüklerine, sosyo- kültürel gelişmesine, refahına ve mutluluğuna, iyi yaşama koşullarının sürekli gelişmesine odaklanmış olan sosyal demokrat hareket, temel hak ve özgürlüklerin evriminde, özümsemesinde ve hukuk devletinin unsuru haline gelmesinde belirleyici ve yönlendirici olmuştur. Ülkemizde ise bu konudaki değersel ve organik yapılaşma, şüphesiz kuldan - yurttaş yaratma, teba' dan eşit yurttaşlardan oluşan ulusal toplum yaratma devrim projesi ile ATAMIZIN yürüttüğü Kemalist Devrim ile sağlanmıştır.

Belediyeler

Yerel yönetimlerin en önemli organik yapısı olan Belediye'lerden Büyükşehir Belediyesi 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanununa, Belediyeler ise 5393 Sayılı Belediye Kanununa tabidir. Anılan bu kanunlar genel olarak belediyelerin görev, sorumluluk ve yetki alanlarını düzenlemektedir. 5216 Sayılı Kanunun 7. md.'si Büyükşehir Belediyelerine, 5393 Sayılı Kanunun 14. md.'si de İlçe Belediyelerine vatandaşlık haklarını da kapsayan görev ve sorumluluklar yüklemektedir. Bu kapsamda Belediyelerin, açık veya zımni olarak vatandaşların;

- İnsan onuru,
- Yaşama hakkı,
- Özel yaşama ve aile Yaşamına saygı hakkı,
- Kişisel bilgilerin korunması hakkı,
- Evlenme ve aile kurma hakkı,
- Vicdan ve din özgürlüğü,
- Bilgi edinme hakkı,
- Sanat özgürlüğü,
- Eğitim hakkı,
- Meslek edinme hakkı ve çalışma hakkı,
- Mülkiyet hakkı, vb.
- Kanun önünde eşitlik,
- Ayrımcılığın yasaklanması,
- Kadın – erkek eşitliği,
- Çocuk hakları,
- Yaşlı İnsanların hakları,
- Engelli insanların toplumsal yaşama katılma hakkı,
- İş bulma hizmetinden faydalanma hakkı,
- Adil ve makul çalışma koşulları,
- Çocukların çalıştırma yasağı ve işyerinde gençlerin korunması,
- Aile yaşamı hakkı,
- Sağlığın korunması,
- Çevrenin korunması,
- Tüketicinin korunması,
- Sosyo- kültürel yaşama ilişkin edimlere ulaşma hakkı,
- İyi yönetim hakkı,
- Dilekçe verme hakkı,
- Belgelere ulaşma hakkı gibi haklarına ilişkin sorumlulukları vardır.

Belediyeler bu sorumlulukları gereği uygun ve uygulanabilir projeleri geliştirmek ve uygulamak zorundadır. Büyükşehir Belediyelerinin görev ifası ve yetki kullanma yetkisi, 5216 Sayılı Kanunun ile, Belediyelerinin görev ifası ve yetki kullanma yetkisi ise 5393 Sayılı Kanunun ile düzenlenmiştir. Bu kanunlara istinaden kullanılan yetkiler de usul ve esas açısından genel olarak idare hukukuna tabidir. Belediyelerin her türlü hizmet alımı 4734 Sayılı Kamu İhale Kanununa, taşınmaz kira akitleri ise 2886 Sayılı Devlet İhale Kanununa uyarlı olarak yapılmak zorundadır. Belediyelerin Bütçe harcamaları ise 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu uyarınca yapılmalıdır. Kamu hizmeti sunan Belediyelerin, her türlü eylem ve işlemleri hukuka uyarlı olmalıdır ve yargı denetimine tabidir.

Prof. Dr. Mehmet GENÇ